

Skutočný príbeh človeka, ktorého nezlomili ani neuveriteľné zverstvá

MUŽ



Z GULAGU

80900

JOLANA LACKOVÁ



MÁME RADI BESTSELLERY

Skutočný príbeh človeka, ktorého nezlomili ani neuveriteľné zverstvá

MUŽ Z GULAGU

JOLANA LACKOVÁ

III
MAXIM

MÁME RADI BESTSELLERY

ISBN 978-80-972840-0-8

Skutočný príbeh človeka, ktorého nezlomili ani neuveriteľné zverstvá

MUŽ Z GULAGU

JOLANA LACKOVÁ



Obsah:

Prológ	9
1. časť	
Predtucha	13
Užhorod	17
Ľvov – precitnutie	21
Ľudské ploštice	25
Biskup Slipij	33
Tunely v duši	37
Strastiplná cesta	45
Solovecké ostrovy	57
Šialenstvo	61
Vorkuta	67
Kansk	73
Podvedomie neklame	79
Zviazaná sloboda	87
2. časť	
Samovrahovia	95
Žobrák	101
Primár	111
Nová známosť	127
Skúšky	133
Sklamanie	137
Prvé zamestnanie	141
Sanatórium na konci sveta	145
Chlap či dieťa	149
Mária	157
Svadba	167
Väzenie	175
Nový začiatok	183
Stretnutie	187
Poznámky	195

*Viem veľmi dobre, že hra to nie je, ale smrť.
No ani v mene života neupadnem do beznádeje,
nechcem, nemôžem stroskotať.*

Varlam Šalamov

Prológ

Sedím oproti človeku, ktorý určite prekročil svoj vlastný tieň a prekabátil smrť. Vypočula som si rozprávanie o jeho dvadsaťročnom výseku zo života, ak sa to vôbec životom nazvať dá. V hlave som z toho mala jedno veľké smetisko plné špiny, neprávosti a surovosti. V niektorých momentoch som zapochovala, či to človek, ktorý sedí predou mnou, vôbec mohol zažiť a prežiť. Vyše päť rokov bol nikto, bez ničoho a nikoho. Len číslo 80900. Jediné, čo vlastnil, bol zdravý rozum plný spomienok, zúfalstva, hladu, sebazaprenia a nádeje. Čím dlhšie som ho počúvala, tým viac som sa utvrzovala v tom, že si zaslúži, aby o ňom bola napísaná kniha. Bude to zadosťučinenie za prežité hrôzy. Niektoré mená a udalosti sú pozmenené, no dej je skutočný.

Pán Ladislav Erban sa narodil 13. apríla 1924. V oficiálnom osvedčení z konfederácie politických väzňov sa uvádza, že dňa 18. 1. 1945 bol odvečený jednotkami NKVD do ZSSR. Sám o tom povedal: „*Zmizol som na dvadsať rokov z Československa.*“

1. část

Predtucha

Košice boli oslobodené v januári 1945. Nemecké a maďarské vojská odišli. Laco absolvoval gymnázium na Kováčskej ulici. Počas štúdií chodil do kostola premonštrátov, ktorý susedil s gymnáziom. Vždy, keď mal voľnú hodinu, alebo i po vyučovaní, zašiel do kostola. Aj keď nebola omša, posedel si, pomodlil sa. Mal rád tamojšiu atmosféru. Ten pokoj a ticho by nebol vymenil za nič. Tu z neho opadli všetky starosti a prečistila sa mu hlava. Bol zvedavý, ako to tam teraz, po odchode vojsk, vyzerá a čo sa zmenilo.

Keď vchádzal dnu, mal taký zvláštny pocit, akúsi predtuchu, že niečo príde. Nevedel čo, ale myslel na to počas celej omše. Ten pokoj, ktorý tu predtým cítil, už nebol, vytratil sa. Hneval sa sám na seba, že myšlienky na vieru a oslavu Boha vymenil za nepokoj a pochybnosti. Veď čo sa mu už môže zlého stať na svätom mieste?

Možno to bolo aj tou vojnovou dobou. Ľudia žili v strachu, stal sa súčasťou ich každodenného života. Votrel sa im do tela a existoval s nimi ako červené a biele krvinky. Laca tak zamestnával nepokoj, že si ani nevšimol koniec omše, až kým sa ľudia nezačali pomaly vytrácať z lavíc.

Vyšiel pred kostol, šál si uviazal tuhšie okolo krku, kožušínovú čiapku si stiahol až na uši. Bolo bezvetrie a mráz štípal tak silno, že sa mu zdalo, ako keby mu niekto vpichoval studené ihly do tváre. Bol sotva tridsať metrov od kostola, keď ho niekto zozadu prudko chytil za plece, až to zabolelo. Mužské hlasy za ním boli drsné, chrapľavo niečo vykrikovali. Ruština sa miešala so slovenčinou. Boli traja. Dvaja Rusi v uniformách mali cez plecica prehodené samopaly. Tretí bol Slovák v civile. Pohľady mali nenávistné. Schmatli ho popod pazuchy a ťahali za sebou. Nestihol sa ani brániť a ani nič povedať. V bočnej ulici už

čakali dve ruské nákladné vojenské autá s plachtou. Boli plné ľudí. Rusi ho tlačili hore na korbu. Šmýkali sa mu topánky.

- Podaj mi ruku, ozvalo sa z auta.

Laco podával ruku možno o desať rokov staršiemu chlapovi. Asi po desiatich minútach sa autá pohli. Laco neveril, že by to mohla byť realita. Nevedel, čo sa deje. Bolo to ako zlý sen, ale pomaly si uvedomoval, že prebudenie nepríde a jeho niekto odváža. Nevie kde a nevie prečo. Predtucha ho nesklamala.

V aute sedeli na podlahe natlačení ako v konzerve. Niektoré ženy plakali. Laco sedel vedľa muža, čo mu pomáhal nastupovať. Fajčil jednu cigaretu za druhou. Vzduch bol skoro nedýchatelný. Zo zadnej časti auta sa ozval ženský hlas:

- Ľudia, prosím vás, nefajčíte, veď sa tu podusíme!

Lacov sused okamžite zareagoval:

- Čušte, voľačo musíte vydržať a verte tomu, že bude ešte horšie!

Laco nechápal. Ako horšie? Prečo a kde? Veď nič zlé neurobil. Spomenul si na strýkove slová, ktorým veril tak na polovicu. Rozprával mu, že nežiaducich a nepohodlných odvážajú na roboty do Ruska a aby im sedel počet, tak zbierajú ľudí hoci aj z ulice. Spomenul si aj na otca, ale zaňho mal dostať skôr vyznamenanie a nie toto.

Lacovi rodičia sa rozviedli už dávno a otec sa druhýkrát oženil. Cez vojnu robil v bryndziarni v Prešove, kde dodávali bryndzu aj pre nemeckú kuchyňu. Namiešali do nej nejakú otravu a veľa Nemcov zomrelo. Lacovho otca hľadalo gestapo. Viac ako mesiac sa ukrýval v prázdnej hrobke na prešovskom cintoríne. Laco v tom čase končil noviciát v Močenku pri Nitre, v reholi školských bratov. Z domu dostal správu, že aj po ňom ide gestapo. Asi tri mesiace sa ukrýval u známych a príbuzných v Bratislave a v okolí Nitry. Viac ako smrti sa bál týrania a mučenia. Počul, aké zverské donucovacie prostriedky používalo gestapo pri vypočúvaní. Po čase sa dopyčul, že otcovu druhú ženu Nemci zastrelili v Prešove.

Po pár kilometroch sa ľudia rozhovorili. S otázkami sa obracali na muža, ktorý pomáhal Lacovi nastúpiť do auta. Predstavil sa ako Václav. Nebolo mu veľmi vidno do tváre, lebo v aute bola tma a plachta na zadnej strane sa odtiahla, len keď kolesá nabehli do diery. Žena, ktorá skoro celou cestou plakala, sa na Václava prosebne obrátila.

- A vy viete, kam nás vezú? Moje deti nevedia, kde som, budú ma hľadať, čo mám robiť?

Ozval sa ďalší mužský hlas:

- Nie ste sama, koho budú hľadať. A vy, keď viete, kam nás vezú, prečo nám nič nepoviete?

V tejto jednej otázke bolo zmiešané všetko, čo títo ľudia v danej chvíli prežívali. Strach, neistota, zúfalstvo. Václav si zapálil možno už desiatu cigaretu, odpľul si a začal hovoriť veci, o ktorých možno väčšina osadenstva v aute nikdy nepočula.

- Neviem to na sto percent, ale mám taký pocit, že nás vezú do Ruska. Potrebujú lacné pracovné sily.

Tak predsa mal strýko pravdu.

Užhorod

Asi po troch hodinách cesty autá zastali. Laca oslepil reflektor, ktorý sa hojdal na vysokom stožiaru. Menil polohu podľa smeru vetra. Vystúpili pred veľkou ošarpanou budovou, na ktorej by ste márne hľadali pôvodnú farbu omietky. Vo svetle reflektora vyzerali steny ako jedna veľká mapa v atlase. Na oknách hrubé mreže, z ktorých trčala hrdza.

- Vieš, kde sme? opýtal sa ho Václav.
- Nie.
- Sme v Užhorode a toto je väznica.

Laco neveril, chcel sa niečo spýtať, ale nestihol. Vojaci ich natlačili do špinavých stuchnutých miestností. Václav stále držal v ruke cigaretu. Keď vchádzal dnu, vojak mu pažbou samopalu buchol po ruke. V momente mu sčervenali a opuchli všetky prsty.

- Vidíš, hovoril som, že bude ešte horšie.

Vypasený vojak s veľkým červeným nosom zareval, aby sa všetci okamžite vyzliekli a po jednom išli pod sprchy. Laco stál bez pohnutia a pozoroval, ako sa masa ľudí zohýna, zobúva, rozopína. Všetci vyzerali akosi smiešne, hlavy zohnuté ako husi, čo sa po dlhšej dobe dostali k potoku.

- Zoblíkaj sa, chceš aj ty vyfasovať?

Šaty, ktoré im dali obliecť, mali mať svoje miesto skôr na smetisku. Staré, dotrhnané *bufajky* a nohavice, z ktorých z každej strany trčala vata, pripomínali oblečenie mužíkov v cárskom Rusku. Svoje šaty dávali do igelitových vriec. Na každom bolo napísané meno, vojak im povedal, že šaty s nimi pôjdu na miesto určenia.

- Ale kde? vykrikol Laco. Václav ho schmatol za ruku.
- Čuš, nesmieš sa vypytovať!

Šikmooký vojak sa zachmúrene pozrel ich smerom. Zdalo sa, že sa v jeho pohľade mihla ľútosť.

- *Ja neznáju.*

Prvá noc bola pre Laca hrozná. Namiesto postelí boli drevené, trojposchodové prične. Laco spal hore, pod ním Václav a dole chlapík, ktorý nebol Lacovi dvakrát sympatický. Jeho reč mala čudnú intonáciu. Niečo medzi slovenčinou a ruštinou. Hoci sa snažil milo prihovárať, oči hovorili opak. Bol to on, čo odvelil Laca na druhé poschodie.

- Ty chod' hore, si mladý a aj keď sa zguľaš, nič sa ti nestane.

Keď sa chystal vyštverat' na pričňu, Václav mu pošepol:

- Laco, nerozprávaj sa s nikým, ak nechceš mať problémy.

Nemotorne sa vytrepal hore. Na doskách boli len vojenské potrhane deky, ktoré zapáchali za naftalínom. Nemohol si nájsť správnu polohu. Deky boli tenké a drevo tlačilo na celom tele. Zoblíkol si *bufajku*, dal ju pod seba a s druhou polovicou sa zakryl. Chvel sa od zimy, ale aj od hladu. Od rána nič nejedol. Pozrel na hodinky, našťastie tie mu nezobrali. Ukazovali pár minút po polnoci. Mali pozlátané ručičky a v tme svietili ako svätajánske mušky. Dostal ich od mamy k maturite. Ako ju pozná, určite obehala všetkých známych a rodinu. Veď má už len jeho. Na chvíľu zadriemal. Prebudil ho hluk nákladných áut. Priviezli ďalších. Vojaci na nich pokrikovali ako bačovia, keď naháňajú ovce do košiara.

Prvé ráno v cudzom svete by Laco najradšej neprivilal. Cítil sa, akoby spal celú noc na kope uhlia. Bolelo ho celé telo. Oči opuchnuté,

ledva na ne videl. Uprostred miestnosti bol postavený ťažký drevený stôl s hrubými nohami. Na ňom boli porozkladané plechové hrnčeky. Na každom druhom chýbalo uško.

Na stred stola vojaci postavili obrovský kotol s čajom, ktorého para zaplavovala celú miestnosť. Pri stole stáli dvaja dozorcovia a dávkovali každému na tanier malý kúsok čierneho chleba a rybu. Laco ryby neznášal, smrdeli mu. Keď uvidel mŕtve otvorené oko tej svojej, v momente sa mu chcelo vracať. Chytil ju medzi prsty a hodil Václavovi na tanier.

- Čo neješ?
- Neznášam ryby.
- Ha, naučíš sa, hlad ťa donúti.

Václav rybu chytil za chvost, nahol hlavu dozadu a celá mu sklzla až do gágora. Zošmykla sa mu rovno do žalúdka, ako sánky zo strmého kopca.

Cez deň pred obedom mali hodinovú povinnú prechádzku po väzenskom dvore. Chodili do kruhu, ako školáci cez veľkú prestávku. Laco sa snažil pridržiavať sa Václavových rád. Hlavne s nikým nič nemať. Aj keď sa mu niekto prihovril, odpovedal len stroho, bez záujmu o nadviazanie rozhovoru. Nevedel si predstaviť, ako by tu bez nového kamaráta prežíval ďalšie nekonečné dlhé dni. Bral ho ako staršieho brata. Múdreho, rozvážneho a niekedy aj drsného. Václav si už školou väzenia prešiel, ale nechcel o tom rozprávať.

- Bude lepšie, keď budeš vedieť čo najmenej. Neskôr pochopíš prečo.

Václavov životopis bol až príliš románový. O oboch rodičov prišiel cez vojnu. Otca umučilo gestapo. Matka nezniesla fyzické týranie a prezradila, kde sa ukrýva jej brat, po ktorom tiež išli. Po pár dňoch vytiahli jej telo z jazera. Z rodiny ostala len sestra, ktorá sa tiež takmer pomiatla na rozume. Na začiatku vojny sa zahľadela do dôstojníka. Na jej nešťastie to bol Nemec. Jeho odvliekli a jej po ňom ostal syn. Musela ujsť až niekam na druhý koniec republiky, ináč by ju boli ľudia v dedine ukameňovali. Len o sebe Václav nechcel rozprávať. Nič neprezradil.